

LIZARDIren ESKEMA METRIKOAK eta PUNTUAK

Juan Mari Lekuona

I. SARRERA

Euskal metrikaren arazoa beti da zaila, beharbada zenbait puntutan aski landu gabea daukagulako edo. Eta Lizardiren kasuan, nahiz-eta autoreak sistema nahiko landua eskaini, zailtasunek irmo diraute ezer sistematurik lortu nahi bada.

Lizardiren metrika artikulua baten mugabarruan ematekotan, lehenengo zailtasuna eremuaren zabaletik datorkigu. Izan ere, berez aztergai asko leudeke miratu beharrak: sinalefen erabilera, estrofa-motak, errimak eta/edo puntuak, diskurtsoaren moldezkatzea eta pentsamenduaren erritmoa, sintaxiaren egitura eta eskema metrikoaren luze-zabala bat datozen ala ez, erritmoaren eta hotsen zeregin imitatiboa, kantutegietako metrikaren alderdiekin erkatzea, erdal neurkerarekin konparaketak egitea, eta abar. Egiaz, luzeegia litzateke gauza horietaz hemen mintzatzea.

Bigarren zailtasunak zehaztasunean luke bere sorburu, metrika-alorrean gauzak zehatzago eman behar horretan. Hasi beharra dago hartzen ditugun arloak beren luze-zabalean aztertzen, ikuspegiak mugatzen eta kuantifikatzen, edo-

ta baieztapenen oinarriak eskaintzen, neurri egoki batean behintzat. Eta hau gutzia textuetatik abiatuz, inolako aurre-eritzirik gabe, ez alde, ez kontra. Eta horrelako azterketak zabalkunde mailan egitea ez da erraza gertatzen, ikerketaren esparrura hurbiltzen garenenez.

Idazlan honetan eskema metrikoak eta puntuak aurkezteko asmoa hartu dugu. Lizardik estrofen molde-barruan idazten digu beti, aldi oroz eredu desberdinaz baliaturik. Eta estrofagintza arakatzeko funtsezko osagaiak jotzen ditugu eskema metrikoak eta puntu-errimak kontuan edukitzea. Hauek zehazki aztertzetik alderdi jakingarriak finka ditzakegu (edota hauetara asko hurbildu) Lizardik erabiltzen duen artifizio erritmikoari dagozkionetan.

Eta arloari eskua erantsi aurretik, zenbait ohar egin beharrean gaude:

a. Aztergaitzat, *Biotz-begietan olerkiak* bakarrik hartzen dugu. Laburtu beharraz aparte, liburu honi soilik heltzen diogu, bertan bakarrik dagoelako Lizardik argitara eman zuen bere erabateko eritzia; eta gainera, liburu honetakoa ematearekin aurkezturik dagoelako autoreak metrika-arazoan duen ikusmoldea, duen bertso-gintza, neurri on batean bederen.

b. Izenburuan «puntuak» hitza darabilgu, eta barruan «errima» hitza ere sartzen dugu. Bi hitz hauek zertan diren berdin eta zertan ez, oraindik aski finkatu gabe dagoela dirudi gure artean. Guk hemen, eta besterik erakusten zaigun arte, desberdintzat hartzen ditugu: errimak batez ere letrekin du zerikusia, eta azken letraz/-ez egindako hoskidetza berdina emango luke aditzera, asko edo gutxi direla letra horiek; eta puntuak, letrekin ezezik, erritmoarekin ere badu zerikusi, adibidez, oinekoekin; eta letrei dagozkienetan, errimarena baino luzeagoko hoskidetza ere lekarkiguke, bai hoskidetza magikoa deritzana, bai aliterazioz ematen zaiguna, gero ikusiko dugunez.

c. Errimen hoskidetza sailkatu eta kuantifikatzeko sistema hau hartu dugu. Ez da erabatekoa, baina bai bide bat azterketak egiten hasteko; eta are probetxugarriago Lizardik errimetan duen joera kontuan hartzen badugu, (ia beti bi puntuko estrofa erabiltzeko joera). Eta errimako letren hoskidetza nondik hasten den begiratu, kasu hauek aurki daitezke:

- A eredua:* atzizki edota morfema berdinez egiten dena, bakoitzaren ñabardurak barne: izu-izuAN/ arteAN; sortuRIKO/ jantziRIKO; diranAK/ oiAK; buruTU/ aazTU.
- B eredua:* lexema desberdinetako azken silabaren bokaletik edo kontsonantetik hasiz egiten dena: bainO/ banekialakO; jaurtI/ bizI; oNENA/ biguNENA; negUA/ puztUA.
- C eredua:* lexema desberdinetako azken silaba osotik, edota bi letretatik hasiz: murkIL/IL; OIN/ itxOIN; zorakortasuNA/ igaNA; baduTE/ ez oTE.
- D eredua:* lexema desberdinetako azkenurreko silabaren bokaletik edo kontsonantetik hasiz: gERO/ERO; beñOLA/kaiOLA; AGO/ pozAGO; baÑA/AÑA.
- E eredua:* lexema desberdinetako azkenurreko silaba osotik, edota bi letretatik hasiz: ZEGOEN/ZEGiOtEN; mALDAN/ALDAN; yausiTAKOAN/DAGOAN.
- F eredua:* lexema desberdinen heren silabatik hasiz egiten dena: IzURI/ IdURI; bEStERI/ESERI; zornA BERRIAK/ABERRIAK; ITZALI/ kIXKALI.

Puntu bateko eta besteko letren erkatze hau ez da beti grafiari letraz-letra jarraituz egiten dena, baizik eta hoskidetza berdintsuari jarraituz, grafia eta hoskidetza beti bat ez datozelarik.

d. Hasieratik ohartarazi nahi genuke, baita, zertan legokeen estrofoagintzaren funtsa. Eskema metrikoak ematea, besterik gabe, argibide soilegia litzateke, gero eskema horien egitekoa agertzen ez badugu, neurri batean behintzat. Eta egitekoa eta funtsa esatean, zera ari gara markatzen: idazterakoan eskemak eskaintzen dituen ahalbideak, bere erraztasun eta zailtasun guztiekin, dohai eta akatsekin; gero diskurtsoaren erritmoa edo abiada ere bereziki markatzen ditu estrofa-motak, erritmoa bera binakoa, hirunakoa edo gehiagokoa den erakutsiz, sekuentzien azkartasuna erabakiz, kontaren bizitasuna edota lirikotasunaren trinkoa edo arina nabari-araziz; eta, baita, egitura sintaktikoen eta eskema erritmikoen arteko atxekitasuna ikusi beharra legoke, ager dadin ea autoreak zenbateraino ihes egiten dien monotoniari, bete-lanari, amaneramendu eta beste zenbait biziori.

Bistan da guzti hau gure gaurko egitekoaz kanpo dagoela. Guk

eskema metrikoei eta puntuei heltzen diegu. Gauzak zerbait kuantifikatuz eta sugerentziak eskainiz gatoz, Lizardiri eta metrika-lanetan jarduten dutenei alderdi jakingarriren bat aurkeztuko diegulakoan.

II. AZTERKETA

1. YAUN ERRUKIORRA

1.1. Eskema metrikoa

14 A
14 B
14 B
14 A

14 A
14 B
14 B
14 A

14 C
14 D
14 E

14 C
14 D
14 E

(1 olerkia)

1.2. Puntuak

	/lOi	/dii	/guIn	/gA	/rrI	/AN/	
	/O	/gen	/e	/gin	/nu	/AN/	
	/sOr	/tU	/zI	/tun	/nIg	/AN/	
	/zu	/zeUn	/de	/lA	/goI	/AN/	
							(1, 4, 5, 8 b-1)
/ZE	/REi	/dU	/riz	/sor	/tu	/RI	/KO/
/ZE	/REes	/kU	/ek	/yan	/tzi	/RI	/KO/
	/ez	/tiz	/Ko	/A	/bAi	/nO/	
	/ba	/ne	/Ki	/A	/lA	/KO/	
							(2, 3, 6, 7, b-1)

	/o	/ñaz /be	/ta /ro	/RRi /RRen	/lA /AR	/RRI /gI	/A/ /A	
								(9, 12 b-1)
/ze	/ne	/or /ri	/tzi /o	/Ai /dAn	/zui /ar	/zu /te	/AN/ /AN/	
		/e	/guz /i	/ki /tu	/a /rri	/yaur /bi	/tI/ /zI/	(10, 13 b-1)
								(11, 14 b-1)

1.3. Azterketak

1.3.1. Estrofaren ezaugarriak

- Lizardirentzat «amalaukoa» dena eta Oihenartek «hamalaurkuna» deitzen duena, erdal sonetoaren moldea dugu. Hala ere, aipatu bi poeton artean silabetan eta etenaldietan badago bereizkuntzarik. Lizardik hamalau silabako bertso-lerroak ditu, eta etenaldiak 8+6 multzo fonikoen hasieretan eta 6+8 gerokoetan. Oihenartek hamabi silabako bertso-lerroak ditu, etenaldia sei silabatik sei silabara, 6+6, egiten duela.
- Idazteko ahalbideen aldetik, hamalaukoak baditu bere ezaugarriak. Pieza bakarreko saioa gertatzen da eta moldearen garrantzia osotasunean datza. Errima gurutzatuak edukitzeak zailtasunik balekar ere, silaba ugariko hemistikioak direnez, ez du behartzen pentsamendua, eta badu leku xehetasunen ugaritasunak. Eta ezinahaztua da azken esaldiak duen garrantzia hamalaukoan.

1.3.2. Puntuak

Hoskidetza nondik hasiz egiten den begiratzuz:

A	eredua, 2, % 28,57
B	eredua, 3, % 42,85
C	eredua, 1, % 14,28
D	eredua, 1, % 14,28

Aliteraziorik dagoen:

- Baietz dirudi, baina ez sistematikoki eginak.
- Dauden aliterazioak belarriaren isuriz explika daitezke, noski. Hala dirudi.

2. OIA

2.1. Eskema metrikoa

Neke-sendaria,	7 -
buru-argitzaillea,	7 -
lanaren saria...	6 A
Amestegi guria,	7 -
naigabien azkaia,	7 -
nagian nausia	6 A
(2)	

2.2. Puntuak

/lA	/na	/rEN	/sA	/rI	/A	/
/nA	/gi	/EN	/nAu	/sI	/A	/(2, 1)
/guz	/ti	/Ak	/zu	/RE	/TZAT	/
/zin	/du	/A	/na	/REn	/TZAT	/(2, 2)
/E	/ra	/sO	/bai	/ño	/lEeN	/
/nEur	/ti	/tzOk	/e	/sa	/tEN	/(2, 3)
/Es	/ka	/tzen	/ZAu	/da	/TE	/
/bE	/gi	/ok	/ZA	/kUs	/TE	/(2, 4)
/da	/go	/ki	/on	/nEur	/RIZ	/
/lo	/tsa	/ga	/be	/kE	/RIZ	/(2, 5)
/o	/rreN	/bEs	/Te	/nE	/kE	/
/A	/daN	/E	/Ta	/E	/bE	/(2, 7)
/A	/bA	/rAs	/kA	/bA	/TEN	/
/pA	/rrA	/pA	/rrA	/jA	/TEN	/(2, 17)
/gu	/re	/A	/bI	/Ar	/kO	/
/a	/gur	/dA	/gI	/An	/IO	/(2, 21)

2.3. Azterketak

2.3.1. Estrofaren ezaugarriak

- Lauko txikiaren antza du, puntutik puntura 13 silaba izan beharrean 20 dituela izan ezik, 7 silabako bertso-lerro librea erantsiz.
- Estrofaren egitura bikoitza da, bi parte dituenaz, bi puntuen arabera. Molde txikikoa denez, eta sei lerrokoa, azkartasuna eta flexibilitatea bereak ditu, eta konta-poesiarako ahalbide egokiak eskaintzen ditu

eredu honek. Idazteko, 20 silaba daude puntutik puntura, hiru etenaldi markatuz.

2.3.2. Puntuak

Hoskidetza nondik hasiz egiten den begiratzuz:

A eredia, 5, %	23,80
B eredia, 8, %	38,09
C eredia, 3, %	14,28
D eredia, 4, %	19,04
E eredia, 1, %	04,76

Aliteraziozko hoskidezari begiratzuz:

- Ezin-ukatzukoa da horrelako hoskidezaren presentzia: aurkeztu ditugun 8 eredueta garbi dago.
- Hoskidetza hau sistematu eta kuantifikatzeak idazlanaren eta gure asmoen mugak gaintzen dituenek, konstatazio horretan uzten dugu. Eta jakingarria gertatzen da Lizardik hemen ez duela errima aberastetako grinarik, baina puntuen aberastasuna sartzen dela xede metrikotan.

3. MENDI-GAIÑA

3.1. Eskema metrikoak

Maite ditut gaillurrak	7 -
argiak ez beste...	6 A
Ai, egaztia banintz	7 -
gainik-gain nenbilke!	6 A
(3, 1)	
Oi, udaberri-goizez	7 -
mendiaren gaillurra!	7 -
Oi, aren ametsezko	7 -
zorakortasuna!...	6 A
Zein ezkutuzko indarrez	7 -
zein atsedeen-egarriz,	7 -
zein gorago-yoranez	7 -
narakark igana?...	6 A
(3, 2)	

3.2. Puntuak

/ Ar	/ gI	/ Ak	/ Ez	/ Bes	/ tE	/
/gAi	/nIk	/gAin	/nEn	/ Bil	/ kE	/(3, 1)

/zo	/RA	/KoR	/ta	/su	/NA	/
/na	/RA	/KaRk	/i	/ga	/NA	/(3, 2)
/e	/Zil	/kor	/tZen	/dU	/NA	/
/lo	/reZ	/e	/Za	/gU	/NA	/(3, 3)
/go	/tzo	/nEN	/uR	/bil	/GO	/
/su	/ma	/tzEN	/beR	/ta	/GO	/(3, 4)
/az	/ka	/iA	/bA	/le	/gOK	/
/ken	/du	/nA	/zA	/ki	/OK	/(3, 5)

3.3. Azterketak

3.3.1. Estrofaren ezaugarriak

- Errepikak lauko txikiaren neurkera du. Erritmo azkarra, flexibilitate handikoa, egitura bikoitza, errimen arabera.
- Barruko estrofeak, funtsean behintzat, bi errima nagusi baizik ez dituzte, nahiz-eta han eta hemen, sistemarik gabe, hoskidetzak agertu bertso-lerro libreen artean. Binako erritmoa darama pentsamenduak, estrofaren bi zatien arabera. Silaben aldetik ahalbide zabalak ditu puntu batetik bestera: 27 silabako hemistikioa. Estrofa azkartasunean galzten duena, aberastasunean irabaz dezake.

3.3.2. Puntuak

Hoskidetza nondik hasten den begiratu:

B eredu, 2, % 40,0

C eredu, 3, % 60,0

Aliteraziorik dagoen:

- Argi eta garbi dago poema honetan aliterazioen presentzia, estrofa guztietan egon ere.
- Konstatazio hutsak berriro ere lehengo ondorioa garamatza: lexema berriaren azken silabatik ez dela igarotzen hoskidetza, eta errima aliterazioaren bidez aberasten dela.

4. ZERU-AZPIA

4.1. Eskema metrikoa

Esan amatxo: aingerutxoak	10 -
egoa urrezko badute,	8 A
zeru urdiñean urre-dirdira	10 -
nik nola ikusten ez-ote?...	8 A

(4, 1)

4.2. Puntuak

/e	/gO	/Au	/rreZ	/ko	/ba	/du	/TE/
/nik	/nO	/lAi	/kuS	/ten	/ez	/o	/TE/
/Au	/rra	/ri	/A	/la	/di	/o	/TsA/
/Az	/pi	/a	/bAi	/zik	/ez	/bai	/TA/
/o	/Rrein	/e	/de	/rrA	/Da	/la	/rIK/
/ze	/Ru	/a	/goi	/Al	/Der	/di	/tIK/
/bA	/Re	/oz	/kAR	/bi	/ze	/gO	/EN/
/Au	/Rra	/ri	/pAR	/ze	/gi	/O	/tEN/
/Bi	/uR	/Oi	/di	/rAn	/ga	/rai	/AN/
/Be	/Rri	/rOo	/ne	/lA	/zi	/o	/tsAN/
/da	/la	/rik	/A	/mA	/txo	/mai	/tE/
/i	/kus	/te	/rAal	/bA	/nin	/go	/kE/
/A	/lA	/tsu	/o	/toitz	/gaR	/bI	/A/
/YAu	/nA	/ri	/la	/gun	/be	/RrI	/A/
/be	/Rri	/roi	/ze	/kI	/za	/nE	/KO/
/zE	/Ru	/az	/pi	/aI	/kus	/tE	/KO/
/O	/toI	/ze	/gi	/an	/nE	/gA	/RREZ/
/gOi	/kI	/ai	/ku	/si	/bE	/A	/RREZ/

(Estrofaz-estrofa emanik)

4.3. Azterketak

4.3.1. Estrofaren ezaugarriak

- Estrofa honi lauko nagusia deitzen diogu, hegoaldeko bertsolarien tradizioari jarraituz. Molde laburra denez, flexibilitate handia du, batez ere kontaerarako. Pentsamenduak binako erritmoa darama beti, muga errimek ezartzen dutela. Idazteko posibilitateei begiratzen bazaie, 18 silaba ditu errimatik errimara.

4.3.2. Puntuak

Hoskidetza nondik hasten den begiratzuz:

B	eredua, 4, % 44,44
C	eredua, 3, % 33,33
D	eredua, 1, % 11,11
E	eredua, 1, % 11,11

Aliteraziorik dagoen:

Multzo fonikoak erkatzean ikus daiteke bi eta hiru aliterazio aurkitzen direla hoskidetza bakoitzean. Eta bat izan ezik errimak aberatsak ez badira ere, aliterazioen bidez aberastasuna hartzen du hoskidetzak.

5. ALDAKERI

5.1. Eskema metrikoak

Leioa. Kaiola, bertan.	8 A
Urrezko ariz lotuta, pozik, txoria:	5 8 B
ez margo, ez eztarria:	8 B
ederrik gaxoa nekez ezertan...	11 A
Uda yoan da. Mardulka zaizka mordoak	5 8 A
matsondoari. Beiñola	8 B
—egari mozkorra— yo du kaiola	11 B
gazteenik ildako ostoa.	8 A
(5, 1 eta 15)	

5.2. Puntuak

	/ka	/io	/la	/bER	/TAN/			
	/ne	/kez	/e	/zER	/TAN/			
	/po	/zik	/Txo	/RI	/A/			
	/ez	/ez	/TA	/RRI	/A/			(5, 1)
/da	/to	/rrEN	/I	/Re	/mAi	/tE	/A/	
/be	/gi	/EN	/I	/Rri	/pA	/rrE	/A/	
	/or	/dE	/a	/zi	/mUR/			
	/e	/nE	/nork	/la	/pUR/			(5, 18)
/IE	/Ioos	/te	/An	/I	/tZa	/II	/A/	
/bE	/tI	/koil	/Ar	/gI	/guZ	/tI	/a/	
	/i	/U	/AN	/gA	/RRA/			
		/IU	/NA	/bA	/RRA/			(5, 21)
	/na	/gIZ	/al	/dI	/AK/			
	/be	/rrIZ	/be	/gI	/AK/			
	/AR	/TA	/bu	/rU	/A/			
	/dAR	/DAr	/es	/kU	/A/			(5, 28)

5.3. Azterketak

5.3.1. Estrofen ezaugarriak

- Arretagarria gertatzen da neurkera hau, neurri berak konbinaketa desberdinetan eskaintzen dizkigunez Lizardik. Errimetan ABBA gurutzatzea ezaguna zaigu, hamalaukoan ikusi dugunez. Gero, silaben kontuan bost silabadun multzoa sartzen du, multzo librea; bigarren bertso-lerroan lehen eskeman, eta lehenengo bertso-lerroan bigarren eskeman. Berau molde nagusiaren ildotik badoa ere, (5+5/8), gauza berezia bezala dakar Lizardik, idazkeran ere espazio zabal batez bereizten duela. Eta azkenik, hamaika silabako bertso-lerroa, laugarren lerroan lehen eskeman, eta hirugarrengo lerroan bigarren eskeman. Orohar, lau aldiz sartzen du autoreak hamaika silabako bertso-lerroa bere liburuan.
- Estrofaren dinamika nahiko ohargarria dela esan daiteke: anisosilabikoa denez, eta errimak gurutzatuak doazelarik ABBA eskema erakutsiz, zailtasuna litzateke lehenik nabari dena, eta erritmo jakinik eza pentsamenduaren agerkundean. Askotan tartekatzen dira komentario lirikoak, zailtasunaren amarez edo, ipuinaren haria eta xehetasunak iluntzen eta banatzen direla.

5.3.2. Puntuak

Hoskidetza nondik hasten den begiratzuz:

A eredua,	4,	% 05,88
B eredua,	21,	% 30,88
C eredua,	32,	% 47,05
D eredua,	9,	% 13,23
E eredua,	1,	% 01,47
F eredua,	1,	% 01,47

Aliteraziorik dagoen:

Etenaldiak erkatuz gutxiago agertzen dira, baina aberatsagoa gertatzen da errimen hoskidetza.

6. XABIERTXOREN ERIOTZA

6.1. Eskema metrikoa

Gabon-egun-goizean	7	-
Yaun Aita pozik	5	A
yaiki, ta aingerutxoak	7	-
orra non bildu ditun,	7	-
esanik:	3	A

(6, 1)

6.2. Puntuak

/ Yaun / ai / ta / po / zIK /
/ e / sa / nIK / (6, 1)

/ gaur / a / rra / tsE / AN /
/ lu / rrE / AN / (6, 2)

/ guz / ti / ok / bE / RA /
/ gur / tzE / RA / (6, 3)

6.3. Azterketak

6.3.1. Estrofaren ezaugarriak

- Lehen ere erabiliak ditu Lizardik zazpi silabako bertso-lerro libreak, punturik gabeak, baina 6 silabako lerro errimadunekin konbinatuz. Hemen, ordea, 5 eta 3 silabako bertso-lerro errimadunekin konbinatzen du.
- Molde txikia baino laburragoa denez silaba aldetik, azkarra da eta flexibilitate haundikoa. Lehen errimara arte 12 silaba dauzka, eta lehenengotik bigarreneira 17, idazteko posibilitateak ez hain zabalak izanik. Eta 7/5 eta 7/3 horiek erritmoa aldatzen dute eta ahoskera berri bat sortzen, haustura moduko mozketak bat erantsiz estrofaren bukaeran. Neurkera egokia kontaerarako.

6.3.2. Puntuak

Hoskidetza nondik hasten den begiratzuz:

A erdua, 8, % 21,62
B erdua, 7, % 18,91
C erdua, 16, % 43,24
D erdua, 6, % 16,21

Aliteraziorik dagoen:

- Errimaduneko multzo fonikoen hoskidetza ezin eman olerki honetan bigarren multzoak hiru silaba besterik ez dituenaz, eta legokeen hoskidetza errimaren mailakoa litzatekeenez.
- Puntudun ez diren bertso-lerroen bukaeretan hoskidetzak aurki daitezke, baina ez dugu uste gauza sistematu direnik.

7. NESKATX URDIN-YANTZIA

7.1. Eskema metrikoa

Udaberri, uste-ezik,	7	-
arki dut basoan.	6	A
Neskatxa da, ta urdinez	7	-
yantzita ziyoan.	6	A
(6, 1)		

7.2. Puntuak

/Ar	/kI	/dut	/ba	/sO	/AN	/
/yAn	/tzI	/ta	/zi	/yO	/AN	/
/Be	/gi	/Aa	/rE	/A	/GO	/
/Ba	/re	/An	/Ez	/dA	/GO	/
/a	/sE	/za	/ki	/da	/TE	/
/e	/dE	/rrik	/au	/bes	/TE	/
/o	/Re	/tu	/ai	/ñO	/LAZ	/
/ma	/RRu	/bi	/o	/dO	/LAZ	/
/be	/zIn	/su	/zo	/II	/A	/
/yo	/rIk	/i	/lle	/dI	/A	/ (6, 1-5)

7.3. Azterketak

7.3.1. Estrofaen ezaugarriak

- Gorago atera zaigu estrofa-mota hau, lauko txikia alegia. Erritmo azkarra, flexibilitate haundikoa, egitura bikoitza, errimen arabera eramana.
- Kontaerarako gaitasun berezia izan dezake neurkerak honek. Errimatik errimara 13 silabako hedadura du, isosilabikoa delarik.

7.3.2. Puntuak

Hoskidetza nondik hasten den begiratzuz:

A eredia, 3, % 14,28
B eredia, 6, % 28,57
C eredia, 8, % 38,09
D eredia, 3, % 14,28
F eredia, 1, % 04,76

Aliteraziorik dagoen:

Aipatu exenpluetan ikusten da baietz. Antzeko proportziotan datoz

hoskidetza duten silabak, bai batere ez dutenak, bai bat, bi, hiru silabatan hoskidetza egiten dutenak.

8. BULTZI-LEIOTIK

8.1. Eskema metrikoa

Oi, lur, oi lur!	4 -
Oi, ene lur nereea!...	7 A
oi, goiz eme,	4 -
parre gozoz ernea!...	7 A

(8,1)

8.2. Puntuak

/oi	/E	/ne	/lur	/NE	/RE	/A/
/pa	/rrE	/go	/zoz	/ER	/NE	/A/
/men	/dI	/ba	/se	/rri	/zAa	/RRA K/
/a	/ball	/du	/ta	/sa	/gA	/RRA K/
/mEe	/ba	/tek	/es	/tA	/II	/A/
/E	/guz	/ki	/ak	/yAn	/tzI	/A/
/gi	/zaN	/DI	/bat	/i	/dU	/RI/
/be	/yoN	/DeI	/zu	/la	/zU	/RI/
/gu	/raz	/ko	/a	/Be	/rrI	/a/
/ta	/ber	/tan	/ni	/Bul	/tzI	/A/
/ba	/nin	/du	/zu	/ze	/rE	/A/
/zu	/re	/sa	/riz	/a	/sE	/A/
/bee	/kO	/be	/AR	/go	/rI	/AK/
/so	/rO	/sa	/gAR	/men	/dI	/AK/

(Estrofaz-estrofa emanik)

8.3. Azterketak

8.3.1. Estrofaren ezaugarriak

- Funtsezko eskeman, eta bestelako hoskidetzak ere barne, lau silabako librea eta zazpi silabako errimaduna. Konbinaketa berria dugu orain artekoekin erkatuz gero. Antzeko erritmoa ezaguna da kantutegi zaharrian, adibidez, «Intxauspeko alaba dendaria»ren lehen partean.
- Erritmoa zeharo azkarra du, poeta estilizaziora behartuz. Gauza in-

presionista bat egiteko egoki-egokia. Abiada azkarrekoa, trenaren ziztoari dagokion eran.

- Silaben konbinaketak, lau silabakoa monosilabo hutsez, eta zazpi silabakoa monosilabo eta bisilaboz egina, badu zerikusirik trenaren onomatopeiak markatzen duen eritmoarekin.

8.3.2. Puntuak

Hoskidetza nondik hasten den begiratzuz:

B	eredua, 4, % 57,14
C	eredua, 1, % 14,28
D	eredua, 1, % 14,28
E	eredua, 1, % 14,28

Aliteraziorik dagoen:

Funtsezko eskema metrikoaz gain, badira libre behar luketen bertso-le-roak errimadun gertatzen direnak, hala-nola, o Ro la ñO/u Rrez o rO (3. estr.); ne ka za RI/ gi zan di bat i du RI (4. estr.).

9. PARISKO TXOLARREA

9.1. Eskema metrikoa

Txolarretxo, txolarre,	7	A
Paris-erdikoa:	6	B
Bourse'ko iskanbilla	6	C
(gizon zoro batzarre)	7	A
ez ote naikoa	6	B
i izutzeko, axolakabe biribilla?	13	C
(9, 1)		

9.2. Puntuak

/txo	/la	/rre	/txO	/txo	/lA	/RRE	/
/gi	/zon	/zo	/rO	/ba	/tzA	/RRE	/
	/Pa	/ris	/Er	/dI	/KO	/A/	
	/ez	/o	/tE	/naI	/KO	/A/	
	/Bour	/sE	/koIs	/kan	/BI	/LLA	/
/...	/ka	/bE	/bI	/ri	/BI	/LLA	/ (9, 1)
/fA	/Rol	/i	/Tza	/li	/bA	/TEN	/
/A	/puR	/os	/Tu/	bat	/jA	/TEN	/
	/txA	/pEl	/ga	/llu	/rrE	/RA/	
	/bA	/tE	/tik	/bes	/tE	/RA/	
	/e	/to	/rrI	/aiz	/txu	/XEN	/
/...	/a	/rin	/dI	/tuk	/gain	/TZEN/	

/sal	/to	/bA	/na	/kin	/bE	/GI/	
/be	/gi	/rAl	/di	/lu	/zEe	/GI/	
	/er	/na	/iAk	/lu	/rrE	/RA/	
	/ga	/be	/bAa	/tor	/bE	/RA/	
	/ez	/aiz	/i	/mA	/kA	/LA/	
/...	/ya	/so	/tze	/rAa	/zA	/LA/	(9, 2 eta 3)

9.3. Azterketak

9.3.1. Estrofaren ezaugarriak

- Beste eredu bat dakar Lizardik aberatsagoa. Lehen ere erabili ditugu 7 silabako bertso-lerroak eta 6 silabakoak. Baina hemen zazpi silabakoak errimadunak dira bestetan ez bezala; eta errimak gurutzatuak doaz, ABCABC eskema markatuz.
- Errimak azkar datozenez lehenengo bost bertso-lerrotan, eta gainera gurutzatuak, ez da zailtasunik gabea, edota ez dira hain erosoak idazteko ahalbideak. Eta burutazioen erritmoa hirukoitza egiteko joera nabari du.
- Silabaz hala bada ere, zazpi silabakoa errimaduna izateak bereizten du molde hau molde txikitik.

9.3.2. Puntuak

Hoskidetza nondik hasten den begiratzuz:

A eredu,	2,	% 06,66
B eredu,	6,	% 20,00
C eredu,	11,	% 36,66
D eredu,	8,	% 26,66
E eredu,	2,	% 06,66
F eredu,	1,	% 03,33

Aliteraziorik dagoen:

- Aliterazioak areagotu egiten ditu eta errimak aberastu.
- Metrikaren aldetik landua dugu poema hau.

10. OTARTXO UTSA

10.1. Eskema metrikoa

Zumezko otartxoa,	6	A
bazterrean utsik...	6	B
Noizdanik, gaixoa,	6	A
ez duzu lorerik?	6	B
	(10,	1)

10.2. Puntuak

/Zu	/mez	/koo	/tAr	/tXO	/A	/
/noiZ	/da	/nik	/gAi	/XO	/A	/
/baZ	/te	/rre	/an	/u	/tsIK	
/eZ	/du	/zu	/lo	/re	/rIK	/
/u	/da	/be	/rrI	/e	/RO	/
/lo	/re	/on	/tzI	/na	/RO	/
/bai	/zen	/Kus	/tAn	/I	/kUS	/
/zer	/ga	/tiK	/gAur	/aIn	/UTS	/
/men	/di	/An	/A	/ri	/dA	/
/ba	/so	/A	/tAi	/tza	/IA	/
/ku	/Ku	/a	/kAn	/TA	/RI	/
/el	/Ka	/rren	/mAi	/TA	/RI	/
/mi	/txe	/le	/tAk	/il	/kOR	/
/ba	/da	/bil	/tzAan	/ta	/OR	/
/e	/zik	/be	/ren	/us	/tEZ	/
/lur	/a	/pain	/du	/gai	/nEZ	/ (10, 1-4)

10.3. Azterketak

10.3.1. Estrofaren ezaugarriak

- Oso hemistikio laburrak ditu eredu honek, sei silabatik errima ezarriz. Gero, errimak gurutzaturik kidetzen ditu ABAB eskema markatuz.
- Neurriaren laburrak pintzelkada juxtuak onartzen ditu. Erritmo azkarra eta bizia, silaben monotonia arintasunak eta errimen ugaritasunak hausten dutela.

10.3.2. Puntuak

Hoskidetza nondik hasten den begiratzuz:

A eredua,	2, % 07,14
B eredua,	8, % 28,57
C eredua,	14, % 50,00
D eredua,	2, % 07,14
E eredua,	2, % 07,14

Aliteraziorik dagoen:

- Errima bokalez aberasteko joera nabaria.
- Gainerako aurre-silabetan ere ageri dira, ez hainbeste beharbada, beste zenbait poemarekin erkatuz.

11. AGUR

11.1. Eskema metrikoa

— *Lehen konbinaketa*

Adiskide kuttun, lagun zorigabe	12	A
azpildu gabeko biotzaren jabe	12	A
(11, 1a)		

— *Bigarren konbinaketa*

Elkar-ordainaren ezti berdinaka	12	A
bein ta berriz uka maitasunak baitik,	12	B
r'ez eskein bizitzak beazuna baizik	12	B
(ala baita mikatz sagar bat elduka)	12	A
(11, 2a)		

11.2. Puntuak

/la	/gun	/Zo	/Ri	/GA	/BE	/
/bi	/o	/tZa	/Ren	/YA	/BE	/
/e	/de	/rRak	/su	/bE	/RA	/
/gaur	/o	/Roi	/me	/nE	/RA	/
/ez	/ti	/Ber	/di	/ña	/KA	/
/sa	/gar	/Bat	/el	/du	/KA	/
/mai	/tA	/SU	/NAk	/BAI	/tIK	/
/be	/A	/ZU	/NA	/BAI	/zIK	/
/la	/gun	/bI	/oTZ	/bE	/RA	/
/er	/bes	/teI	/TZa	/IE	/RA	/ (11, 1-2)

11.3. Azterketak

11.3.1. Estrofaren ezaugarriak

— Bertso-lerroak hamabi silabakoak, seigarrenean etenaldia eginez (6+6). Errimen konbinaketak era askotakoak: AABB, ABBACC, AABCC hoskidetuz.

— Errimak binaka doaz gehienak, bitan izan ezik.

— Idazteko posibilitateak, 12 silaba puntutik puntura.

11.3.2. Puntuak

Hoskidetza nondik hasten den begiratzuz:

B eredua, 4, % 23,52
C eredua, 4, % 23,52
D eredua, 4, % 23,52
E eredua, 4, % 23,52
F eredua, 1, % 05,88

Aliteraziorik dagoen:

- Bertso-lerroak bikotxiak izanak aliterazio joera dakar. Ikustagun zenbait esenplu:

MaitASUNAK BAITIK
 beAZUNA BAIZIK (6-7)
 eZetua iDURI
 iZukoi urDURI (19-20)
 baI AGO
 eztI AGO (21-24)
 Al nEZAKE
 adi-AREN JABE (31-32)
 bESARKA nEgarrEz
 nEGARRA dEn emEz (33-34)

- Errimaren inguruko hoskidetzaz gain, hor daude, baita, atzeragoko silaben arabera han eta hemen ikusten diren hoskidetzak, ia aldi oro.

12. BIOTZEAN MIN DUT

12.1. Eskema metrikoak

Biotzean min dut, min etsia,	10	-
negar ixilla darion miña.	10	A
Amonatxo bat nun: gaur, enarak	10	-
etorri-garaiez, aldegiña.	10	A
Eguzkirik ez dute	7	-
leiotan zapiak;	6	-
aur-yolasik ez dago	7	-
gaur zure kalean.	6	A
Odeiek lits urratu;	7	-
itsasoak orro.	6	-
Gizadi bat geldirik;	7	-
gero, bat-batean:	6	A
Ots!	1	A
Ots!	1	A
bizion oiñok...	5	A
(12, 1-15 b-l.)		

12.2. Puntuak

/ Gaur / zu / re / kA / lE / AN /
 / Ge / ro / bat / bA / tE / AN /

/a	/tze	/TiK	/aN	/drE	/AK	/
/bi	/o	/TzaK	/NE	/kE	/AK	/
/i	/be	/Zin	/a	/rI	/ÑA	/
/e	/ga	/tZe	/ko	/dI	/ÑA	/
/zU	/RE	/aur	/yo	/la	/SAK	/
/UR	/tEur	/din	/i	/ge	/SAK	/(12, 2)

12.3. Azterketak

12.3.1. Estrofaren ezaugarriak

- Lehenengoa lauko berdina dugu, hamar silabakoa eta bi errima dituen, 2 eta 4 garren lerroetan.
- Bigarrena silabaz zortziko txikiaren moldekua dugu, lau errima eduki beharrean bi bakarrak dituela ezik, funtsezko eskema fixoan behintzat, nahiz-eta han eta hemen hoskidetzaren bat gertatu. Antzeko eskema lehen ere aipatu dugu, baina *Mendi-gaiña* deituriko hartan 7 -/7 -/7 -/6 A//7 -/7 -/7 -/6 A egiten zuten.
- Hirugarrena onomatopeiaz eginik dago, ibiltarien oin-hotsa eta bihoztaren taupadak txaplastan antzatzuz.
- Idazteko ahalbideei gagozkielarik, berriro ere Lizardik estrofismo libreagoa hartzen digu, bi errimatik goragoko konbinaketei ihes eginez. Konta-poesiarako joko ederra duen moldea bereizten du.

12.3.2. Puntuak

Hoskidetza nondik hasten den begiratzuz:

A eredu, 2, % 13,33
B eredu, 1, % 06,66
C eredu, 9, % 60,00
D eredu, 3, % 20,00

Aliteraziorik dagoen:

- Badu gauza nabarmenik, hala nola: IRu di mENEAN/IRe ba rrENEAN (12, 85-89 b-l.); gor pUtz ximur mAI TE/ e gUn aun di rAr TE (12, 121-123 b-l.).
- Urrunxeagoko hoskidetzak ere nonahi aurki daitezke.
- Badirudi puntuak aberatsago direla hemen, eta aliterazioak ez hain nabariak.

13. ZUAITZ ETZANA

13.1. Eskema metrikoa

Zuaitz bat, urtezua, lurrera botea...	13	A
Zarra izanagatik bazun ark osasun betea!	15	A
Ondoan orra agiri, zornak ezotua,	13	B
aizkora ankerraren ebaki sarri-berritua.	13	B

(13, 1)

13.2. Puntuak

/lu	/rre	/ra	/Bo	/TE	/A	/
/o	/sa	/sun	/Be	/TE	/A	/
/zor	/nak	/E	/zo	/TU	/A	/
/sa	/rri	/bE	/rri	/TU	/A	/
/be	/a	/rrez	/au	/tSI	/AK	/
/rra	/tu	/an	/yo	/SI	/AK	/
/ga	/ñe	/rOn	/tze	/KO	/AK	/
/ze	/ru	/kO	/yain	/KO	/AK	/
/a	/goz	/kit	/i	/xI	/lIK	/
/bu	/ru	/a	/gel	/dI	/rIK	/
/aI	/Ze	/A	/ziN	/ku	/rUZ	/
/I	/Zu	/A	/reN	/i	/zUZ	/ (13, 1-3)

13.3. Azterketak

13.3.1. Estrofaen ezaugarriak

- Lehen bertso-lerroa molde txikikoa da: zazpi silabako librea eta sei silabako errimaduna. Eta bigarrena molde klasikokoa: zortzi silabako bertso-lerroa librea eta zazpikoa errimaduna. Bi molde, beraz, nahasian doazenak, eta errimak pareka jarriak.
- Erritmo berria gertatzen da, eta idazteko ahalbideak ere arretagarriak: 13 eta 15 silabako esaldiak puntutik puntura. Monotoniaren haustura dakar.

13.3.2. Puntuak

Hoskidetza nondik hasten den begiratzuz:

A eredia,	3, % 10,71
B eredia,	6, % 21,42
C eredia,	15, % 53,57
D eredia,	2, % 07,14
E eredia,	2, % 07,14

Aliteraziorik dagoen:

- Urrutiago gelditzen dira, lerroz-lerro egitura monorritmoa hausten denez.
- Aliterazioz baino errimaz areago egiten du Lizardik hemen hoskide-tza.

14. BIZIA LO

14.1. Eskema metrikoa

Egur ezearen kea	8	—
goiak du kolore:	6	A
egunaren atariruntz	8	—
zauri bat, gordiña,	6	—
odol-bearrean urre.	8	A
	(14, 1)	

14.2. Puntuak

/go	/iAk	/du	/ko	/lo	/RE	/
/be	/A	/rre	/an	/u	/RRE	/
/ton	/to	/rrak	/e	/lu	/RREZ	/
/a	/me	/tsez	/koon	/tzi	/EZ	/(14, 1)

14.3. Azterketak

14.3.1. Estrofen ezaugarriak

- Silaben kopurua gordetzen badu ere, 6 eta 8 silabako bertso-lerroak beti, behin izan ezik, gero libreak gertatzen dira, bai hauen arteko konbinaketak (batzutan 8/6 eta beste batzutan 6/6/6 edota 8/8/8 eta abar); eta librea estrofen luze-zabala.
- Gero, silaba bereko bertso-lerroak batzutan errima gabeak dira, eta beste batzutan errimadunak. Horregatik urruti dago ohizko bertso neurtuen higidura erritmikotik.
- Askatasun honek idazteko posibilitateak eskuratzen dizkio, loturak hain hestuek ez direnez.
- Errima gehienak pareatuak dira; eta hala ez diren gutxietan, (hiru gutzitara), bata atzizki hutsez osatua.

14.3.2. Puntuak

Hoskidetza nondik hasten den begiratzuz:

A eredia, 2, %	20,00
B eredia, 4, %	40,00
C eredia, 1, %	10,00
D eredia, 2, %	20,00
E eredia, 1, %	10,00

Aliteraziorik dagoen:

Erritmo desberdineko bertso-lerroak errenko doazenean zailago egiten dira horrelako hoskidetzak; egon badaude, ordea, silaba berdinetako bertso-lerroak errenko datozenean, baina ez asko.

15. SAGAR-LORE**15. 1. Eskema metrika**

Anitz egunez, ez gera alaitu	10	A
lurtarrok. Goien sar egin baitu	10	A
Euri'k Eguzki giltzapean;	9	B
yaun orail eder, legorteen aita,	10	C
katez loturik egona baita	10	C
odei bustien sabelean.	9	B
(15, 1)		

15.2. Puntuak

/ez	/gE	/raa	/IAI	/TU	/
/sar	/E	/gin	/bAI	/TU	/
	/gil	/tza	/pE	/AN	/
	/sa	/be	/IE	/AN	/
/IE	/GO ^r	/teen	/AI	/TA	/
/E	/GO	/na	/bAI	/TA	/
/tAR	/tE	/kAur	/dI	/ÑA	/
/IA	/RrE	/rA	/mI	/ÑA	/
	/meN	/di	/aL	/DI	/
	/No	/an	/geL	/DI	/
/ar	/giz	/bE	/GI	/OK	/
/lo	/tu	/E	/GI	/OK	/
/zeiN	/gi	/roi	/zA	/KI	/
/da	/Nentz	/e	/bA	/KI	/
	/u	/da	/bE	/RRI	/
	/aal	/i	/gE	/RRI	/
/gain	/bee	/ra	/mAL	/DAN	/
/e	/lur	/ez	/AL	/DAN	/ (15, 1-3)

15.3. Azterketak

15.3.1. Estrofaen ezaugarriak

- Konbinaketa berria eta arretagarria. Bertso-lerroak errimadunak denak; eta hoskidetza 1-2, 4-5 eta 3-6 egiten dela; eta azken bertso-lerro hauek silaba bat gutxiago dutelarik.
- Idazterakoan eskaintzen dituen ahalbideak ez dira zabalak, 10 eta 9 silaba errimatik errimara; baina hiru puntu edukitzea arnas haundiko moldean izan daiteke, pentsamenduaren erritmoa eraskotakoa bihurtuz.

15.3.2. Puntuak

Hoskidetza nondik hasten den begiratzuz:

A eredia,	1,	% 02,77
B eredia,	3,	% 08,33
C eredia,	10,	% 27,77
D eredia,	15,	% 41,66
E eredia,	2,	% 05,55
F eredia,	5,	% 13,88

Aliteraziorik dagoen:

- Hirutatik bat baino gehiagok daramate errimaz haruntzagoko hoskidetza nabaria.
- Bestalde, poema hau berau dugu aberatsena errimen aldetik ere, erdiak baino gehiagok lexema desberdinen azken-aurreko silabatik hasiz egiten dutenez hoskidetza, bertsogintzarik aberatsenetan bezala.
- Ohar, baita, bi errima desberdin baino gehiago ez duela hemen ere Lizardik erabiltzen.

16. BASO ITZAL

16.1. Eskema metrikoak

— *Ohizkoa:*

Urrun duk, sagasti berri, lorea.	11	A
Arizti, urrunago elurtea	11	A
(16, 1)		

— *Salbuespen 1:*

Itzal, Baso'ren ume yaukal,	9	A
xaloagorik ezin aal:	8	A
beltxeran, begi bai azal:	8	A
Itzal!...	2	A
Itzal!...	2	A

(16, 47-47 b-l.)

— *Salbuespen 2:*

Atsedena eliz, zutoiz bete,	11	A
ostopillo ta izar izunak abe:	11	A
ta i bertan oianeko yaupaleme...	11	A
(16, 54–56 b-l.)		

16.2. Puntuak

	/be	/rri	/Lo	/RE	/A/	
	/go	/e	/LuR	/tE	/A/	
/zu	/du	/Gui	/GuZ	/kI	/A/	
	/ta	/Go	/Ge	/ZI	/A/	
	/sA	/koN	/As	/KI	/AK/	
	/A	/reN	/Ar	/GI	/AK/	
	/Au	/e	/gu	/er	/DI/	
	/tAa	/ba	/ro	/al	/DI/	
	/i	/bil	/eR	/tzE	/TAN /	
	/da	/go	/lo	/RE	/TAN /	
	/An	/go	/mAr	/mA	/RRA /	
	/Ai	/ze	/Ak	/gA	/RRA /	
	/be	/roz	/e	/ze	/zIK/	
	/yo	/ta	/naa	/si	/rIK/	(16, 1–14 b-l.)

16.3. Azterketak**16.3.1. Estrofaren ezaugarriak**

- Bi zati izan ezik poema distikotan doa, hamaika silabako bertso-lerro errimadunak eginez.
- Estrofa jakinik errepikatzen ez denez, pentsamenduaren erritmoa libreki garatzen da.
- Askatasunaren amorez, neurkeran bi salbuespen ezartzen dizkigu: bata, itzal hitzarekin jokatzeko edo (43–47 b-l.); eta bestea, distikoa egin beharrean hirukoa egiten digu, aberasgarri (54–56 b-l.).

16.3.2. Puntuak

Hoskidetza nondik hasten den begiratu:

A eredia,	2,	% 06,45
B eredia,	12,	% 38,70
C eredia,	9,	% 29,03
D eredia,	3,	% 09,67
E eredia,	1,	% 03,22
F eredia,	4,	% 12,90

Aliteraziorik dagoen:

- Ez dirudi sistematikoki egina, baina ia ahapaldien erdietan horrelako hoskidetzak datoz: sAkoN AskIAK/AreN ArgIAK (5-6 b-l.); Ango mArmARRA/AizeAk gARRA (10-11 b-l.); bAIItAAGIrI/zuAIItzAk GeldI (31-32 b-l.); aTeRPEAn zAI/beTaRTE ArrAI (41-42 b-l.); eta abar.
- Erdiak baino gehiago puntu aberatsekoak ditugu, eta aliteraziorako joera nabaria du.

17. ONDAR GORRI

17.1. Eskema metrikoak

— *Distikoak*: aurrekoan bezala.

— *Errima bereko multzo luzeagoak*:

Uda—suzko itsaso—baitut ibilli	11	A
gerizpe atsegin bat nuela untzi,	11	A
ondoaz legorra yo dit emeki:	11	A
ondarreta bat du, soil eta gorri.	11	A
(17, 1-4 b-l.)		

— *Salbuespen 1*:

noizbait orlegi, gaur nabar basoa;	11	A
tarteka gorri garoa	8	A
(17, 29-30 b-l.)		

— *Salbuespen 2*:

Adiskide Urretxindor il zaizute,	11	A
ta aren ilkizunetara	8	B
—egoak ikara—	6	B
berandu beldurrak al-zaramate?	11	A
(17, 43-46 b-l.)		

17.2. Puntuak

/BAi	/tUt	/i	/bi	/lII	/
/BAt	/nU	/e	/laun	/tzI	/
/yO	/dit	/e	/me	/kI	/
/sOil	/e	/ta	/go	/rrI	/(17, 1)

17.3. Azterketak

17.3.1. Estrofaren ezaugarriak

- Distikoei buruz aurrekoan esandakoak hemen ere baliagarri zaizkigu.
- Aurrekoarekin erkatuz, lehenengo berezikuntza zera da: bost ahapaldi badaudela lau edota sei errima berdinekin eginak.
- Bigarren berezikuntza, bertso-lerroen errimen hoskidetza gurutzaturik doala, ABBA eta ABAB eginez, bakoitza bi aldiz bakarrik.
- Hirugarren berezikuntza hausturetan legoke: zortzi silabako bertso-lerro bat tartekatzen du (30 b-l.); gero, 8 eta 7 silabakoa (44-45 b-l.); bada 6/5/6/5 silabako estrofa bat ere (47-50 b-l.); eta azkenik, zortzi silabakoak (60, 62 eta 68 b-l.). Askatasunaren ezaugarri litzateke hausturak egiteko joera hau, erizpide estetikoek eskaturiko askatasunarena.

17.3.2. Puntuak

Hoskidetza nondik hasten den begiraturaz:

A eredia,	2,	% 06,89
B eredia,	9,	% 31,03
C eredia,	11,	% 37,93
D eredia,	6,	% 20,68
F eredia,	1,	% 03,44

Aliteraziorik dagoen:

Aurrekoaren antzera, baina ahapaldi luzeagoak edukitzean, eta distikoen ez direnean, ezkuta daiteke hoskidetzarako joera.

18. EUSKO-BIDAZTIARENA

18.1. Eskema metrikoa

Aberriaren abots eztia,	10	A
gogamenaren ezkon xuria:	10	A
ekatzan esku guria,	8	A
atorkit geldi-geldia,	8	A
uztagun, aldikoz, Euskalerra.	10	A
(18, 1)		

18.2. Puntuak

/a	/bOts	/ez	/tI	/A/
/EZ	/KOn	/xu	/RI	/A/
/ES	/Ku	/gU	/RI	/A/
/gEl	/di	/GEl	/dI	/A/
/Eus	/Kal	/E	/RRI	/A/

/Min /tZO /Yo /RI /A /
 /ga /rOZ /YAn /TzI /A /
 /rE /tik /ez /TI /A /
 /Eus /kaL /mA /mI /A /
 /o /Ler /kA /RI /A /

/go /go /bA /LE /dI /
 /bE /ZIN /gAr /tsu /KI /
 /A /ZAl /tA /ma /mI /
 /A /reN /o /LEr /KI /
 /lEn /bAI /len /bE /gI / (18, 1-3)

18.3. Azterketak

18.3.1. Estrofaren ezaugarriak

- Lehenengoz hemen dugu bost errimako estrofa. Nahiz-eta bertso-le-
 rroak ezagunak zaizkigun, konbinaketa berria egiten dute poema ho-
 netan.
- Idazteko ahalbideak asko zailtzen dira, batez ere zortzi silabako ber-
 tso-leerro errimadunetan; eta bost errimaz baliatu beharrak ere zailta-
 suna areagotzen du.

18.3.2. Puntuak

Hoskidetza nondik hasten den begiratzuz:

B eredu, 7, % 46,66
 C eredu, 6, % 40,00
 D eredu, 2, % 13,33

Aliteraziorik dagoen:

- Hirutatik bik aliterazio aberatsa daramate; eta denetan nabari da nole-
 rebaiteko hoskidetza.
- Berriro ere, errimen aberastasuna eta aliterazioak elkarrekin datoz.

19. ASABA ZAARREN BARATZA

19.1. Eskema metrikoa

Asaba zaarren baratza,	8	-
untzadun ormek esia,	8	-
eguzkiak leen maitea...	8	A
Otzaldi zoro baten itzuli,	10	-
yoka nagokik atea.	8	A
(19, 1)		

19.2. Puntuak

/ e	/ guz	/ ki	/ ak	/ leen	/ mAi	/ TE	/ A /
/ yo	/ ka	/ na	/ go	/ kik	/ A	/ TE	/ A /
/ eu	/ rI	/ zaa	/ rrEk	/ us	/ tel	/ DU	/ A /
/ dir	/ daI	/ tsu	/ Ez	/ a	/ pain	/ DU	/ A /
/ de	/ a	/ dar	/ ka	/ ri	/ yA	/ iO	/ a /
/ bi	/ zi	/ o	/ te	/ dut	/ ga	/ xO	/ A /

(19, 1-3)

19.3. Azterketak**19.3.1. Estrofaren ezaugarriak**

- Hasieran zortzi silabakoak errenko, koplak luzeak bezala, baina lehenengo biak ez dira errimadunak koplak luzean hala diren bezala. Horregatik, aipagarria da autoreari molde honek eskaintzen dion idazteko askatasuna.
- Bigarren aldean, errematean, koplak bezala: 10 silabako librea, eta gero zortzi silabako errimaduna.
- Beraz koplaren bidetik doa; baina lehen partean idazteko posibilitateak azkartuz, luzatuz.

19.3.2. Puntuak

Hoskidetza nondik hasten den begiratzuz:

A eredia, 1, % 04,76
B eredia, 6, % 28,57
C eredia, 8, % 38,09
D eredia, 7, % 33,33

Aliteraziorik dagoen:

Aurkitzen diren hoskidetzak ez dira nabariak; ez dirudite sistemaz edo hoskidetza bereziaz ezarriak.

20. IZOTZ-ONDOKO IGUZKI**20.1. Eskema metrikoa**

Izotz-ondoko iguzki	7	-
neguaren parre:	6	A
olerkariak noizpait	7	-
iri goratzarre.	6	A
Emeki duk itxaroz	7	-
piztu garai-larre:	6	A
udaberrilamiak	7	-
larreon batzarre.	6	A

(20, 1)

20.2. Puntuak

/ne /gU /A /Ren /pA /RRE /
 /I /ri /GO /Ra /TZA /RRE /
 /pIz /tu /Ga /RAi /lA /RRE /
 /la /rre /On /bA /TZA /RRE /

/I /ZoZ /tu /tAu /TZI /AZ /
 /u /RReZ /Ko /yAn /TZI /AZ /
 /i /RRI /Ka /bi /ZI /AZ /
 /ez /tI /be /re /ZI /AZ / (20, 1-2)

20.3. Azterketak

20.3.1. Estrofaren ezaugarriak

- Molde du zortziko txikia; eta berau bakarra da bertsoaritzaren moldearik Lizardik erabiltzen duena liburu honetan.
- Hala ere, abestuz gero, laister usma daitezke bertsoaritzarekin dituen desberdintasunak: hitz konposatu ez-ohizkoak, hiperbatonak, eta egitura sintaktikoa eta multzo erritmikoa elkarri ez egokitzea eta abar.
- Idazteko ahalbideak 13 silaba errimatik errimara, puntuak ugaritzeak dakarren bereizkuntza guztiekin, batez ere monotoniaren arriskua, formen barrokismoa eta abar.

20.3.2. Puntuak

Hoskidetza nondik hasten den begiraturaz:

B eredu, 2, % 16,66
 C eredu, 6, % 50,00
 D eredu, 4, % 33,33

Aliteraziorik dagoen:

- Aliterazioak gutxiago ditu; eta areagotu egiten digu errimen aberastasuna.
- Alderdi honetatik, gehiago hurbiltzen zaio kantutegiari beste poemetan baino, gorago aipaturiko bereizkuntzak barne.

21. GURE MINTZO

21.1. Eskema metrikoa

Nerekin yaio nun abesmiña,	10 A
ta aurtandik min ori dut izan samiña.:	12 A
Kanta nai, nai alper: mintzoa	9 B
peitu, miñak bear-eztigai gozoa!	12 B

(21, 1)

21.2. Puntuak

	/nun	/A	/beS	/MI	/ÑA	/
/dut	/i	/zAn	/Sa	/MI	/ÑA	/
	/al	/per	/min	/TZO	/A	/
/ez	/ti	/gai	/go	/ZO	/A	/
	/gu	/Ri	/be	/rE	/XA	/
/e	/zin	/soR	/a	/bE	/SA	/
	/o	/iu	/bAi	/II	/TZAN	/
/i	/zui	/ka	/rA	/nIn	/TZAN	/
	/du	/guN	/gi	/zO	/NA	/
/lur	/pe	/aN	/da	/gO	/NA	/
	/A	/ren	/i	/zE	/NA	/
/gu	/yAn	/tzi	/a	/rE	/NA	/ (21, 1-3)

21.3. Azterketak

21.3.1. Estrofaren ezaugarriak

- Bertso-lerro hauek lehenago ere erabiliak ditu, baina ez konbinaketa horretan. Eta estrofa berria gertatzen da.
- Etenaldiek erritmo desberdina daramate: bost eta bost (5+5), hamar silabakoek; sei eta sei (6+6) hamabi silabakoek; lau eta bost (4+5) bederatzi silabakoek.
- Errimak binaka hoskidetzen ditu AABB eginez, berriro ere bi puntu-koak egiteko isuria agertzen digula Lizardik.
- Monotoniaren etsai agertzen zaigu autoreoa.

21.3.2. Puntuak

Hoskidetza nondik hasten den begiratzuz:

A eredia,	2, % 07,69
B eredia,	5, % 19,23
C eredia,	10, % 38,46
D eredia,	6, % 23,07
E eredia,	2, % 07,69
F eredia,	1, % 03,84

Aliteraziorik dagoen:

- Erritmoa aldatzeak hoskidetza urrunagotzea dakar.
- Hala ere aurki daitezke zenbait letraren hoskidetzak, batez ere errimaren hots-jora ezarriak.

III. ONDORIO OROKORRAK

Eskemen eta puntuen aurkezpena eta azterketa egin ondoren, Lizardik arlo horietan erakusten digun jokabide estetikoak nahi genduz azaldu, hari nagusien nondik-norakoa zehaztuz.

1. ESTROFEN EGITURAK

1.1. Molde txikia

		7-	7-	7-
7-		7-	6-	6 A
7-	7-	7-	7-	7-
6 A	6 A	6 A	6 A	6 A
		7-	7-	7-
7-		7-	6-	6 A
7-	7-	7-	7-	7-
6 A	6 A	6 A	6 A	6 A

Errenko emanik, eredu hauek ditugu: 2, 3a eta 7, 3b, 12b eta 20 olerkiak.

1.2. Molde nagusia

10	-
8	A
10	-
8	A

Eredu bakarra dugu, 4 olerkia.

1.3. Molde berdina

12 A	11 A	11 A
12 A	11 A	11 A
		11 A
		11 A

Errenko emanik, eredu hauek ditugu: 11a, 16, eta 17a olerkiak.

1.4. Kopla

8	-
8	-
8	A
10	-
8	A

Eredu bakarra, 19 olerkia.

1.5. Hamalaukoa

Eredu bakarra, 1 olerkia.

1.6. Klasikoa eta txikia nahasian

13 A	8-	7 A
15 A	6 A	6 B
13 B	8-	6 C
13 B	6-	7 A
	8 A	7 B
		13 C

Errenko emanik, 13, 14 eta 9 olerkiak dira.

1.7. Nagusia eta berdina nahasian

10	-
10	A
10	-
10	A

Eredu bakarra, 12a olerkia.

1.8. Molde berdina errimak gurutzatuz

6 A	12 A
6 B	12 B
6 A	12 B
6 B	12 A

Errenko emanik, 10 eta 11b olerkiak.

1.9. Molde bereziak

8 A	5+	8 A	7-	10 A	11 A	10 A	10 A	4-
5+8 B		8 B	5 A	12 A	8 B	10 A	10 A	7 A
8 B		11 B	7-	9 B	7 B	8 A	9 B	4-
11 A		8 A	7-	12 B	11 A	8 A	10 C	7 A
			3 A			10 A	10 C	
							9 B	

Errenko emanik, hauek dira: 5a, 5b, 6, 21, 17b, 18, 15 eta 8 olerkiak.

2. ESTROFEI BURUZKO OHARRAK

2.1. Poema guztien garapenean metrika desberdina erabiltzen du beti Lizardik, 3 garren olerkiko errepika bakar baten salbuespen llaburra izan ezik. Beraz, autorearentzat poema baten karaktere

rizaziorako funtsezko balio estetikoak hartzen du estrofaren eske-
ma metrikoak, polimetrizale agertzen zaigaririk.

2.2. Errimak bi puntukoak egiten ditu beti Lizardik, bi poemetan izan ezik: 15 eta 20 garrenetan. Beraz, 3, 4 eta 5 errimako estrofei ia beti ihes egite honen arabera, autoreak bigarren mailan ezarririk dauka polirrimiaren balio estetikoak.

2.3. Konbinaketa metrikoak aukeratzekoan, oso maiteak ditu molde txikiko eta molde berdineko multzoak; baina behin bakarrik darabil molde nagusia soil-soilik. Beraz, hemistikio laburrek lehentasuna dute Lizardiren estrofagintzan, hamar silaba dituen errimarik gabeko bertso-lerroari arreta estetikorik jartzen ez diola.

2.4. Molde desberdinak nahastuz, errimak gurutzatuz eta akatalektikoak katalektiko eginez, molde ez-ohituak eta konbinaketa berriak ia matematikoki asmatuz, eraikirik dauzka 13 poema. Beraz, estrofa isosilabikoen erritmo berdina haustea baliabide maiz erabilia da izan haren hitz neurtuzko ederkeran.

2.5. Estrofaren idazteko posibilitateei bagagozkio, ikusten dugu Lizardik estrofa oso llaburra erabiltzen duela armonia imitatiborako; llaburra, kontatera, idilio-antza eta lirika finerako; luzea, gai sakonetarako. Beraz, autoreak sentiberatasun estetiko nabaria du tradizioz datorkigun molde metrikoen erabilerari jarraitzeko, genero bakoitzari bere neurkeria ezarri.

3. PUNTUEN ARLOA

3.1. Errimen batez-besteak

A eredia: %	8,59
B eredia: %	30,01
C eredia: %	36,18
D eredia: %	18,18
E eredia: %	4,81
F eredia: %	2,28

3.2. Aliterazioak puntuen hoskidetza-barruan

- Inoiz lekurik ez dago aliteraziorako: 6 olerkia.
- Beste batzutan, hots-jo urria: 1 olerkia.

- Gero hemistikio paraleloen hots-jo bera dago: 2, 3, 4, 7, 8, 10, 12, 18, 19 eta 20 olerkiak.
- Anisosilabikoen hoskidetza erritmiko zailagoa dutenak: 5, 9 olerkiak.
- Etenaldiaren aurreko partean hoskidetza zailagoa dutenak: 11, 13, 16, 17 eta 21.
- Molde desberdineko hemistikioen erabilera libreak dakarren hoskidetza zailagoa: 14 olerkia.
- Hoskidetza ugaria eta aliterazioak abundo: 15 olerkia.

4. PUNTUEI BURUZKO OHARRAK

4.1. Atzizki edota morfema berdinaz eginiko errimak % 8,59. Beraz, errima-mota hau ontzat ematen duenez gero, ez zaigu estilista bete agertzen puntu honetan.

4.2. Gero, hirutatik bi B eta C ereduz osaturik dago, lexema desberdinen azken silabatik pasatzen ez dela hoskidetza. Beraz, C eredua nahiko aberats gertatzen bada ere, eta proportzio ederrean etorri (% 36,18), Lizardik lautatik bat bakarra lantzen du estilista zehatzek egingo luketen neurrian.

4.3. Poemen erdietan baino gehiago hoskidetza nabaria agertzen da Lizardiren estrofagintzan. Beraz, errimaz atzeragoko hoskide-tzak badirudi osatu egiten duela bete-beteko errimen hutsunea, erizpide estetikoaren garrantzia errima onean eta aliterazioan jartzen duela, bata bestearen osagarri.

* * *

Honetan gelditzen da oraingoz gure ekarria. Hartu dugun eremuari buruzko datuak bildu ditugu, zenbatu, eta hauetatik atera daitezkeen ondorio zehatzak atera. Datuen interpretaziorako eta Lizardik zergatik horrela jokatu zuen jakiteko, erizpide historiko-kulturaleraz baliatu beharko genuke; baina ez zen hori gure arloa. Hala ere, eskaini ditugun datuak interesgarri gerta daitezke, antzeko lanak beste autoreei buruz egin ondoren, gure olerkarien estrofagintza zer-nolakoa den zehatzago finka dezagun.

J.M.L.

LOS ESQUEMAS METRICOS Y LOS «PUNTOS» DE LIZARDI
LES SCHEMAS METRIQUES ET LES «RIMES» (=puntuak) DE LIZARDI

*El artículo, en su introducción, se refiere a las dificultades generales y específicas para llevar a cabo la presente investigación. Justifica el haberse ceñido a la obra **Biotz-begietan olerkiak**. Ofrece el significado de «puntuak», distinto de rima. Fija los seis modelos de «puntuak» que le permitirán su clasificación y cuantificación.*

A continuación el autor emprende el estudio detallado de cada uno de los poemas, indicando el tipo de estrofa y de «puntuak», añadiendo oportunas anotaciones de carácter técnico y literario. Constituye la parte más amplia e importante del artículo.

Después de esta investigación exhaustiva se deducen los porcentajes globales tanto sobre las diversas formas de estrofa como de «puntuak». A continuación el autor interpreta esos datos cuantitativos como signo de los principios estéticos que prefieren seguir Lizardi.

L'article se réfère dans son introduction aux difficultés générales et spécifiques rencontrées pour mener à bien la présente étude. L'auteur explique ensuite les raisons pour lesquelles il s'est limité à l'oeuvre **Biotz-begietan olerkiak**. Il donne la signification de «puntuak», différente de celle de rime et fixe les six modèles de «puntuak» qui lui permettront de les classer et de les dénombrer.

Puis l'auteur entreprend l'étude détaillée de chacun des poèmes, en indiquant le genre de strophe et de «puntuak» et en ajoutant les annotations pertinentes du point de vue technique et littéraire. Cette étude constitue la partie la plus étendue et la plus importante de l'article.

Après cette analyse exhaustive, l'auteur déduit les pourcentages globaux sur les différents genres de strophes et les différents «puntuak».

Pour finir, il interprète ces données quantitatives comme étant le signe des principes esthétiques préférés de Lizardi.